

Urteko liburugintza

«Urteko liburugintza» esapidetik hasi nahi dut artikulu hau, urteko erreparoa egiteko eskatu zidatenean burura etorri zitzaidan lehen arazoa horixe izan baitzen: zertaz ari ote garen liburugintzak urtean eman duenaz ari garenean.

Auziari dagokion lehen geltokia, nire gogoetan, urteari dagokio; zer den gure literatur sistemari dagokion urte bat. Durangoko Azoka pasa berri da lerrook idazten ari naizelarik, eta Durangoko Azoka, liburugintzari dagokionez, urte amaiera izaten da. Baina, amaieraz gain, urteko plangintza editorialari forma eman ohi dion data ere bada. Durangoko Azoka bezperak liburu-aurkezpenez josita egon ohi dira. Donostiako Liburutegi Nagusiko San Jeronimo aretoan egi-ten dira argitalpen gehienen prentsaurreko aurkezpenak, eta, bertako langileak esan zuenez, gutxi gorabehera egunean hiru aurkezpen inguru zeuden programatuta azaroko azken astean.

Urte amaiera honetatik atzera begira jarriz gero, egutegi itxuragabe bat dugula eman dezake. Argitaratu berri den liburu samalda ezin izan dugu ganoraz asimilatu oraindik, eta ez naiz Durangotik bueltan gau-mahaietan altxatu diren liburu-dorreez ari, baizik eta prentsaz, kritikaz, irakurle taldeez. Urteari begiratuta bi argitalpen-sasoi nagusi ditu gure literatur sistemak: udaberrikoa eta udazkenekoa. Udaberrikoaren uberaldiak udazkenera arte irauten du, noski; baina udazkenekoarenak hurrengo urteko udaberrira arte irauten du. Hori dela eta, urte amaieran ohikoak diren atzera begirako balorazioetatik kanpo geratzen dira azken unean edota entzute handiagokoen itzalean argitaratutako liburu asko eta asko.

Bigarren auzia, eta hau obsesio are pertsonalagoa da agian, literaturaz aritzeko dugun moduari dagokio. Literatura eta liburugintza airoski parekatzen ditugu prentsan eta diskurtso publikoetan. Baliokidetze horren albo-kalteak zein izan daitezkeen ez daukat oso argi, baina ez dut uste debaldekoa denik. Literaturgintza ez da, jakina, beti liburugintzara murrizten, baina literaturaz, idazketaz eta egiletzaz dugun irudia liburugintzari hertsiki lotua da gaur egun. Era berean, liburuez, liburugintzaz, aritzea ez da nahitaez literaturaz aritzea. Testu honetan, esaterako, gehiago arituko naiz liburugintzaz literaturaz bere horretan baino.

Horraino *urteko liburugintza* kontzeptuari buruzko aitzinso-lasa, hemendik aurrera urteak eman duen liburugintzari buruzko ohar batzuk, batere osoak eta orohartzaileak ez direnak.

Poeta «berriak»

Poesiari dagokionean, joria izan da aurtengo uzta ere. Hainbat poeta *berrik* egin du salto literatur plazara, lehen poema liburu argitaratuz. Hona hemen idazle eta liburu horietako batzuk: Antxiñe Mendizabal Aranburu eta Iraia Okina Salazar, *Emakume burugabea* (Elkar, 2018); Karlos Cid Abasolo, *Keinu konplizeak* (Susa, 2018); Iñaki Irazu, *Errukiaren saria* (Erein, 2018); Josu Goikoetxea, *Zer luzea negu hau* (Elkar, 2018) eta Idurre Eskisabel Larrañaga, *Goseak janak* (Susa, 2018).

Zerrenda horretako idazle guztiek dagoeneko ibilbide bat egin duten arren, baita ibilbide literarioa ere, orain arte ez dute poema libururik argitaratu. Prentsan, bertsolaritzan, itzulpen-gintzan aritu dira, besteak beste, eta beraietako gutxi batzuek beste libururen bat ere argitaratu dute. Deigarria egin zaidana zera da, horien lehen poema liburuak izanik ere, guztiek erakutsi dutela poetika propio bana, garatua oso, hutsetik atereak diruditen arren, egiaz, ezkututik argitara ateratakoak direnak.

Idazle –egile– publiko eta argitaratuaren ohiko ibilbidearen desbideratze pozgarriak dira bost liburuok. *Egile berri-idazle*

gazte ezinbestekoa dirudien binomioa hausten dute, era berean; nahiz eta aipatu idazleei idazle berri esatea zuzena ez izan eta binomio hori, noski, faltsua den funtsean. Egiletasuna zerekin eta nola identifikatzen dugun –liburu bat argitaratzeak egiten ote duen bat idazle, eta *idazletze* hori nola ematen den, nola bizi duten egileek–: hori ere ez da auzi makala, hemen aipatuko ditudan liburuetako askotan lantzen dena, hain zuzen ere.

Adibide gisa, eta liburu hau zentzu askotan apartekoa deenez parentesi bat zabaldu beharrean nago, sortze-jardunari, egiletasunari eta publikotasunari eta alor horietan genero eraikuntzak duen eraginari zuzenean erreparatzen dion liburu bat aipatuko dut: Txakur Gorria kolektiboak urtearen hondarretan atera duen *Lauhazka, kaiera bat jarraitzeko* (Txakur Gorria, 2018), poesia, bertsolaritza, narrazioa, testigantza eta irudigintza uztartzen dituen liburu-albuma.

Beste bi liburu ere ekarri nahiko nituzke aipatuen zerrendara, agian orain arte esandakoaren ertzetan geratzen direnak. Horietako bat, ekaineko basamortu editorialean argia ikusi zuen Juanjo Olasagarreren *Ia hemen* (Pamiela, 2018), poesia-rik argitaratu gabe eman dituen ia bi hamarkaden ostean heldu dena. Bigarrena, Esti Martinez Diaz de Cerioren *Azalberritze bat* (Balea zuria, 2018), egile gazte baten lehen poema liburua. Aipagarria da literatur lehiaketa bana irabazitako lanak direla horiek. Xabier Lete Poesia Sariaren IV. aldia irabazitakoa da *Ia hemen*, DK Poesia Sariaren I. aldia *Azalberritze bat*. Sari horiei esker heldu zaizkigu bi proposamen interesgarriok: bere poetikaren garapenaren jarraipena Olasagarreren kasuan, poetika fresko baten agerpena Martinez Diaz de Ceriorenean.

Nobelagintza: ahots berriak eta bueltan etorriak

Poesiagintzarekin egin bezala, 2018an argitaratu diren noblei dagokienean ere egin daitezke aieruzko azterketa batzuk. Ahots berri ugari topa daitezke 2018ak eman duen

nobelagintzan, eta hemen ere sariketei esker argitaratutako lan pare aipatuko dut: Gazteluma sariaren irabazle Maialen Hegi-Lukuren *Girgileri Anderea* (Elkar, 2018) eta Igartzaren irabazle Ekaitz Goienetxearen *Zaldi mamarroa* (Elkar, 2018). Horiez gain, Ugaitz Agirrek ere bere lehen eleberria argitaratu du, ahulguneak ahulgune asmo handikoa eta ausarta den *Tximeletak bizkarrean* (Susa, 2018). Maite Darcelesek ere lehen nobela du *Bihotza daramagun mundua* (Alberdania, 2018), etorkizun hurbilean kokatutako zientzia fikziozko kontakizun distopikoa, gurean gutxi ikusten direnetakoa.

Lehen nobela horiei guztiei beste bat gehitu nahiko nieke, nabarmentze aldera: Oier Guillanen *Zauri Bolodia* (Txalaparta, 2018), zeina ez baita nobela gisa sailkatzen erraza. Kulturaz, sorkuntzaz eta egiletzaz mintzo da eguneroko poetiko-teatral formako eleberri hori, baina baita kolektibotasunaz ere, eta bizitzaren politikotasunaz, ezinbestean.

Gehiago dira, agian, aurten nobelagintzara *itzuli* direnak. Itzuli dira, baina oso posible da sekula joan ez izana. Izan ere, zenbat denbora behar da nobela bat idazteko? Zenbat urte igaro behar dira azken nobelatik berri baten argitalpena aparteko notizia bilakatzeko?

Hogei urte igaro dira Pako Aristik azken nobela argitaratu zuenetik. *Rosa itzuli da* (Erein, 2018) eleberria da bere bosgarrena, etenaldia eten duena –nahiz eta artean liburu andana argitaratu duen: *Maitatu zure egunak* (Erein, 2018) poema liburua, azkena-. Hamar urteren ostean itzuli da Irati Elorrieta, *Neguko argiak* (Pamiela, 2018) hiri-nobela ederrarekin. *Twist* (Susa, 2011) argitaratu zuenetik zazpi urte igarotakoan itzuli da Harkaitz Cano, Imanol abeslariaren bizitzan oinarritutako *Fakirraren ahotsa* (Susa, 2018) eleberriarekin. Xabier Amuriza bost urteren buruan itzuli da, *Neska bat leku inposiblean* (Elkar, 2018) fantasiaz kontatutako kronika-nobelarekin. Lau urte atzera ikusi zuen argia euskarazko nobelagintzaren maila estilistikoa puskaz altxatu zuen Danele Sarriugarteren *Erraiak* (Elkar, 2014) nobela-leherkariak. Bigarren nobela argitaratu du aurten Sarriugartek, hain

zuzen ere, publikotasunaz eta sortzaile izateaz hausnartzeko parada ematen duen *Azala erre* (Elkar, 2018) eleberri laburra. Ezin aipatu gabe utzi, artikulu honetan erreparatu diedan auzi batzuekin bat datorrelakoan, *Esker ona* edo *nobela baten historia* edo *autore indibidualaren mitoa hausteko ahalegina* izeneko gibel-solasa, non nobelaren sorkuntza-prozesuaren gorabeherak kontatzen dituen idazleak, ezkutuan geratu ohi den zerbait egurastuz. Lehena argitaratu eta hiru urtera argitaratu du Katixa Agirrek bere bigarren eleberria: Zubikarai saria irabazitako *Amek ez dute* (Elkar, 2018), beste gogoeta bat idazteaz, amatasunaren inguruko hausnarketekin oraingoan, Truman Capoteren *Odol hotzean* klasikoaren arrastoari jarraitzen dion Emmanuel Carrèreren *Aurkaria* nobelaren arrastoan sakontzen duen lana.

Edalontzi hondoan

Azken tantak geratzen dira artikulu-edalontzi honen hondoan, baina jabetuko zinen oraindik ere hainbat upel aski bete eta aski deigarri laga dudala zabaltzeke. Ipuingintza, saiakeragintza, orotariko itzulpengintza... ez ditut usaindu ere egin oraino. Nobelagintzako eta poesiagintzako asko ere kanpoan utzi ditut halabeharrez. Ez du horrek esan nahi ezer aipagarririk egin edo jazo ez denik aipatu gabeko eremuetan ere.

Ipuingintzarentzat urte garrantzitsua izan da, esaterako. Batetik, Euskadi Literatura Saria jaso du Eider Rodriguezen *Bihotz handiegia* (Susa, 2017) bildumak. Bestetik, Harkaitz Canok azken hamarkadetan argitaratutako ipuingintza jasotzen duen antologia apailatu du Irati Jimenezek: *Mecanografik* (Txalaparta, 2018). Gainera, liburu bana argitaratu dute, besteak beste, Xabier Mendiguren Elizegik –*Zu entzuteko gabe* (Elkar, 2018)–, Iban Zalduak –*Sekula kontatu behar ez nizekizun gauzak* (Elkar, 2018)–, Aritz Gorrotxategik –*Ahazten diren gauzak* (Erein, 2018)– eta, aipagarriki, baita Iñigo

Aranbarrik ere, bere lehen ipuin bilduma: *Munduko tokirik ederrena* (Susa, 2018).

Saiakerei dagokienean, aurten ere bilduma feministetan ikusi dute argia alerik interesgarrienek. Jule Goikoetxeak zuzentzen duen Lisipe bilduman *Ezagutzaren matazak* (Susa, 2018) liburua argitaratu du Emagin elkarteak, sakontasun handiko lana, epistemologiaren ohiko irudia irauli eta testuaren bitartez gogoeta feminista gorpuzten duen liburu kolektiboa. Eskafandra bildumak ere bi klasiko ekarri ditu gurera: Judith Butlerren *Genero nahasmendua* (Elkar-Jakin, 2018), Ana Isabel Moralesen itzulpenean, eta Carol Patemanen *Kontratu sexuala* (Elkar-Jakin, 2018), Maialen Berasategi Catalánen itzulpenean.

Itzulpengintzan, lanean errime diraute, besteak beste, Igelak, Pasazaitek, Meettokek eta azken urteotan baita Katakrakek ere. Aurten argitaratu dituzten liburu batzuk gainetik bada ere aipatu nahiko nituzke: Jack Kerouacen *Errepidean* (Pasazaite, 2018), Iñigo Roque Eguzkitzaren itzulpenean; Slavenka Drakulićen *Han ez banengo bezala* (Pasazaite, 2018), Amaia Apalauzaren itzulpenean; Anthony Burgessen *Laranja mekanikoa* (Meetok, 2018), Ion Olano Carlosen itzulpenean; Fleur Jaeggyren *Proleterka* (Igela-Erein, 2018), Miren Iriarte eta Fernando Reyren itzulpenean eta Rosa Luxemburgen *Kartzelako gutunak Sophie Liebknechti* (Katakraak, 2018), Amaia Lasaren itzulpenean.

Testu hau osatu ahala joera batzuk, kezka elkarbanatu batzuk ikusi uste izan ditut; nireak ere baditudan kezkek. Liburuaren eta haien egileen –artearen, kulturaren eta horren sortzaileen– arteko eta kulturaren eta publikoaren arteko harremanen inguruko gogoeta ugariak topa daitezke aurtengo argitalpenetan. *Idazteaz idazten duen idazlearen* ahots klasikotik harago, sortzailetasunaz orokorrean eta testuinguruari arreta jarritz hausnartzen duten ahotsak ohi baino presentean egon direla uste dut. Horixe amaierako aieruzko ustea, edalontzi hondoko azken tanta. 🍷